

Kees Broekhof

Sardes

Contact: k.broekhof@sardes.nl

De bibliotheek op school. Strategisch samenwerken aan leesbevordering in het voortgezet onderwijs

1. Inleiding

Wist u dat bij het verlaten van de basisschool 25% van de leerlingen een taalachterstand heeft van 2,5 jaar? En dat Nederland 1,5 miljoen laaggeletterden telt? Van de 15-jarigen is bijna 15% laaggeletterd. Het bestrijden van problemen op het gebied van taal en lezen staat hoog op de agenda. Die problemen hebben natuurlijk ook gevolgen voor achterstand op het gebied van informatievaardigheden. Er is een gezamenlijk doel: leerlingen opleiden tot lees- en taalvaardige én mediawijze burgers. Maar noch de gemeente, noch scholen kunnen dit probleem individueel oppakken. De bibliotheek is gelukkig steeds vaker een partner in dit netwerk.

Kunst van Lezen stimuleert duurzame samenwerking voor leesbevordering tussen bibliotheken en scholen. Vanaf 2012 is dit in breder verband voortgezet als *de Bibliotheek op school* (dBos). Dat is een educatieve samenwerkingsaanpak rond onder andere een volwaardige schoolbibliotheek, die geborgd is in het beleid van zowel de bibliotheek als van de school. De aanpak is gericht op het meetbaar verbeteren van kennis, vaardigheden en motivatie van leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs (4-18 jaar) op het gebied van lezen en informatievaardigheden. Maar wat met de docenten?

In het basisonderwijs is *de Bibliotheek op school* inmiddels een vertrouwd begrip. Sinds de start in 2008 zijn veel bibliotheken en scholen begonnen met deze succesvolle aanpak. De uitbreiding in 2013 naar het vmbo was een logische stap en past in de doorgaande lijn van leesbevordering en mediawijdsheid. De verbreding naar havo/vwo start op korte termijn.

2. Meer lezen, beter in taal

Taal is voor veel vmbo-leerlingen een struikelblok. Veel vmbo-leerlingen komen de school binnen met een beheersing van de Nederlandse taal die onder het gemiddelde ligt. Uit onderzoeken blijkt dat ze het lezen van teksten lastig vinden en dat hun woor-

denschat niet groot genoeg is om teksten goed te kunnen begrijpen. Taalvaardigheid is echter een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle deelname aan het onderwijs.

Taalachterstanden zijn hardnekkig. Veel scholen zijn dan ook actief bezig met het maken van taalbeleidsplannen en met maatregelen om de taalontwikkeling van hun leerlingen te stimuleren. Echter, veel scholen slagen daarin niet. De meest onderschatte effectieve maatregel die scholen kunnen treffen, is inzetten op structureel beleid rond vrij lezen en vrijetijdslezen.

Onderzoek toont aan dat lezen een sterke bijdrage levert aan de taalontwikkeling van leerlingen, zowel van goede lezers als van zwakke lezers. 15 minuten vrij lezen per dag kan 1000 nieuwe woorden per jaar betekenen. Het is verbazingwekkend om vast te stellen dat dit gegeven nauwelijks wordt opgepakt door scholen om de taalontwikkeling van leerlingen te bevorderen. En dat terwijl lezen thuis – aangewakkerd via vrij lezen op school – grote opbrengsten kan opleveren voor de taalontwikkeling, zonder dat dit leestijd op school kost! Idealiter maakt ook vrij lezen (het lezen in boeken, strips en tijdschriften naar eigen interesse) op school deel uit van zo'n taalbeleidsplan. Want wat blijkt: wie meer leest, scoort hoger voor taal.

3. De Bibliotheek op school: netwerkaanpak op alle niveaus

Werken met *dBos* betekent dat leesbevordering niet langer afhankelijk is van die ene enthousiaste docent, mediathecaris of bibliothecaris, maar is vastgelegd in een taalbeleidsplan, waarbij gewerkt wordt vanuit een gezamenlijke visie. De bibliotheek en de mediatheek van de school zijn hierin natuurlijke partners. Dat vraagt van de school een meerjarig lees- en taalbeleid, een professionele lees/taalcoördinator, een stimulerende leesomgeving en gemotiveerde leerkrachten. Van de bibliotheek vraagt dat een beleidsfocus op 12- tot 18-jarigen, een actuele en gevarieerde collectie lees- en informatieboeken voor alle leerlingen, een professionele onderwijspecialist en een projectteam om de aanpak op te starten en door te ontwikkelen.

Voorop staat dat de bibliotheek opereert in een netwerk met het voortgezet onderwijs en de gemeente op verschillende niveaus: strategisch, beleidsmatig en uitvoerend. Het succes van de samenwerking is een gedeelde visie en het beleidsmatig vastleggen van de doelen in een lees- en mediaplan. Borging en betrokkenheid in de (eigen) organisatie zijn essentieel. Directeur, teamleider, manager educatie, leerkracht, mediathecaris, leesconsulent van de bibliotheek en mediacoach werken samen aan het verbeteren van de onderwijskwaliteit.

4. Opbrengstgericht samenwerken, ook in het voortgezet onderwijs

Scholen moeten de opbrengsten van hun onderwijs regelmatig analyseren en op basis van de resultaten dat onderwijs aanpassen. *DBos* sluit hierop aan en biedt de 'monitor dBos' om dit te meten. De monitor meet:

- het lees- en leengedrag van leerlingen;
- de leesmotivatie van leerlingen;
- de informatievaardigheden van leerlingen;
- het leesbevorderende gedrag van docenten;
- onderwijs in informatievaardigheden.

Met de monitor kunnen de school en de bibliotheek de opbrengsten van de samenwerking analyseren en, waar nodig, bijstellen. De toegevoegde waarde van de samenwerking wordt meteen duidelijk.

5. Inzet van beproefde bibliotheekproducten

DBos-vo ontwikkelt geen nieuwe programma's of producten, maar maakt gebruik van beproefde bibliotheekproducten voor het vmbo. Hierbij gaat het om bijvoorbeeld *Leeskr8!*, *My Life Story*, *Biebsearch*, *Read2Me!*, *4you!* en *De Weddenschap*. Maar ook eigen ontwikkelde activiteiten kunnen ingezet worden, op voorwaarde dat ze passen bij het lees- en mediaplan. Voor het opstellen van een leesplan kan gebruik worden gemaakt van de website www.leesplan.nl.

6. Vergroting expertise door pilots en opleiding

De in 2013 gestarte pilots *dBos-vmbo* laten zien dat samenwerking (nog) geen routine is en een lange aanlooptijd kent. Het opzetten en organiseren van die samenwerking vragen extra aandacht en specifieke expertise bij bibliotheken op het gebied van voortgezet onderwijs, in het bijzonder in het vmbo. Zo kost het vinden en vasthouden van de juiste communicatielijnen op school veel tijd. Het is belangrijk om dat goed te organiseren en met elkaar vast te leggen, ook de vervanging bij ziekte of wat gebeurt bij een reorganisatie. Op scholen waar al sprake was van samenwerken, verliep de start sneller. De pilots leveren informatie voor de ontwikkeling van instrumenten voor de toolkit via www.debibliotheekopschool.nl. Belangrijke aandachtspunten zijn:

- het contact met de school: directie, docenten, mediathecaris en leerlingen;
- de leesomgeving op school en hoe deze vorm te geven;
- lezen en leesbevordering op school: vrij lezen op het rooster;
- werken vanuit beleid: werken met het leesplan;

- informatievaardigheden leren en toepassen: werken met mediaplan.

Voor het vergroten van de expertise van medewerkers van de bibliotheek is de pilot ‘Opleiding Onderwijsspecialist dBos-vo’ gestart. De deelnemers volgden vier modules:

1. onderwijslandschap;
2. gespreksvaardigheden;
3. ondernemerschap;
4. projectmatig werken.

Hierbij vormde de bestaande of startende duurzame samenwerking tussen de bibliotheek en de school de rode draad. Gedurende de opleiding werkten de cursisten aan een projectplan in het kader van deze samenwerking.

De expertise van docenten wordt vergroot door de training ‘Leesbevordering dat werkt!’. In twee bijeenkomsten op school is aandacht voor het belang en het effect van meer lezen, in relatie tot de taalvaardigheid van leerlingen in het vmbo. Daarnaast maken de deelnemers kennis met het leesplan en worden ze op de hoogte gebracht van de nieuwste boeken voor het vmbo.

7. De docent als leesbevorderaar

De docent speelt een cruciale rol in het succes van lezen op school en van leesvaardige leerlingen. Een aantal belangrijke tips:

1. Geloof erin dat vmbo-leerlingen ook belangstelling kunnen hebben voor lezen en erken het belang van lezen voor de taalvaardigheid van leerlingen: “meer lezen, beter in taal in het vmbo”.
2. Inspireer jongeren om te gaan lezen door te vertellen over boeken, door voor te lezen of door middel van andere leesbevorderende activiteiten.
3. Maak gebruik van de expertise in de mediatheek en bibliotheek en van bestaande programma’s als *De Weddenschap* en *Leeskr8!*.
4. Laat leerlingen voor hun plezier lezen. Koppel het lezen van boeken niet (altijd) aan het inleveren van een boekverslag of aan een andere verwerkingsopdracht.
5. Vergroot de kennis van docenten over boeken en leesbevordering, ook van de docenten die geen Nederlands geven.
6. Zorg voor een stimulerende leesomgeving op school. Heb je geen mediatheek op school, werk dan samen met de openbare bibliotheek en geef alle leerlingen en docenten een abonnement.
7. Zorg voor een actuele en aantrekkelijke collectie die is afgestemd op het niveau en de belevingswereld van jongeren. Dat mogen jeugdboeken zijn, maar ook tijdschriften, stripverhalen of informatieve boeken.

8. Lees als docent ook zelf een boek.

Referenties

Broekhof, K. (2003). *Meer lezen, beter in taal – vmbo. Effecten van lezen op taalontwikkeling*. Amsterdam: Stichting Lezen (reeks: Kunst van Lezen).

Kernteam de Bibliotheek op school (2013). *Gids voor bibliotheken en provinciale serviceorganisaties*. Online raadpleegbaar op: <http://www.siob.nl/media/documents/gids-low-res-1.pdf>.

Mediatheek & Bibliotheek (2014). 'Mediatheek & bibliotheek: sleutel tot succes!' Verslag congres op 5 juni 2014. Online raadpleegbaar op: http://dcr.bibliotheek.nl/binaries/content/assets/vo-bibliotheek.bibliotheekop-school.nl/home/20140703_verslag-conferentie-dbos-vo-5-juni-2014_2.pdf.